

Sammanfattning av projekt med bidrag av Konkurrensverket: Konkurrensens påverkan på arbetsmiljö i skolor

Problemställning

I detta projekt har vi studerat sambandet mellan konkurrens och arbetsmiljö i svenska grund- och gymnasieskolor mellan perioden 1999-2011. Medan empiriska studier om skolkonkurrens tenderar att fokusera på dess inverkan på skolbetyg, tenderar arbetsmiljörelaterad skolforskning att fokusera på enstaka skolor eller urval av elever, ofta med en tvärsnittsdesign. Således är det svårt att säga hur arbetsmiljö i skolor utvecklats över tid, samt huruvida det finns något samband mellan konkurrens och arbetsmiljö.

Syfte

Syftet med detta projekt har varit att överbrygga 1) nationalekonomisk forskning om skolkonkurrens och 2) sociologisk samt socialmedicinsk forskning om arbetsmiljö i skolor, för att besvara våra forskningsfrågor.

Metod

För projektet har vi byggt en databas som omfattar samtliga svenska grund- och gymnasieskolor som varit verksamma under perioden 1999-2011. Vi är intresserade av att studera hur konkurrens mellan skolor på kommunnivå påverkar arbetsmiljön i skolor på skolnivå. Databasen har gjort det möjligt att jämföra skolformer, utbildningsnivåer och huvudmän, men även ägarformer för fristående skolor (koncernägda eller inte). Antagandet har varit att skolor med olika huvudmän, ägarformer eller programinriktningar utövar olika konkurrenstryck på existerande skolor i närområdet.

Arbetsmiljö har vi studerat genom inrapporterade i) klagomål mot en skola av föräldrar, elever och lärare till skolinspektionen samt ii) incidenter av oordning och våld mellan elever samt mellan elever och lärare till arbetsmiljöverket. Konkurrens har vi studerat på kommunnivå genom i) antal skolor, ii) andel elever i friständeskolor, samt iii) skolkoncentration (Herfindahl index). Vår data möjliggör också jämförelser mellan kommuner som inte haft skolkonkurrens med kommuner som under perioden övergått till konkurrens.

För att beakta sociologiska modeller om arbetsmiljö har vi även studerat hur arbetsmiljö påverkas av socioekonomiska faktorer på skolnivå (andel elever med utländskbakgrund och andel elever med högutbildade föräldrar) samt kommunnivå (inkomstnivå och brottslighet).

Resultat

Vi finner att konkurrens har en inverkan på arbetsmiljön utöver skolbetyg. Medan konkurrens har en positiv inverkan på skolbetyg i enlighet med tidigare studier så är dess inverkan på arbetsmiljö dock blandad. På högstadienivå finner vi tendenser till sämre arbetsmiljö bland skolor i regioner där konkurrensen är hög, medan vi finner bättre arbetsmiljö bland gymnasieskolor i regioner där konkurrensen är hög.

Ett viktigt resultat är att olika konkurrensmått har delvis olika inverkan på arbetsmiljö. Vår studie visar vikten av att kombinera konkurrensmått och vi bidrar till förståelsen för relationen mellan olika konkurrensmått som tidigare studerats separat.

I termer av socioekonomiska faktorer finner vi delvis stöd för tidigare studier som förespråkar vikten av skol- och områdesfaktorer för att förklara arbetsmiljöproblem. På högstadienivå finner vi att andelen elever med en utländsk bakgrund är relaterat till arbetsmiljön i skolan, men inte bland gymnasieskolor där socioekonomiska förhållanden i kommunen som helhet är viktigare...

Slutligen finner vi att klagomål på gymnasienivå minskar med omkring 20 procent i de kommuner som inför konkurrens, dvs. går från en enda till flera skolor att välja mellan. Vi finner dock inga kausala stöd för att introduktion av konkurrens påverkar de andra dimensionerna av arbetsmiljö.

Policyförslag

Vår studie bidrar med två potentiella policyförslag för beslutsfattare:

- 1) Att införande av konkurrens kan bidra till minskat missnöje bland brukare.
- 2) Vikten av att beakta möjlig kompromiss mellan konkurrens och arbetsmiljö, dvs. att konkurrens kan ha sociala konsekvenser i form av hälsa och välmående bland individer utöver prestationer.